

Metodologia – i nie tylko

Czy refleksja metodologiczna odgrywa istotną rolę we współczesnej historiografii? Czy metodologia historii jest samodzielną dyscypliną badań historycznych? Jaka jest świadomość i kultura metodologiczna w obszarze wiedzy o przeszłości? To zaledwie trzy, z pewnością jednak kluczowe pytania, które powinny zaprzętać uwagę współczesnej humanistyki historycznej.

Mija 55 lat od ukazania się równocześnie *Metodologii historii zarysu krytycznego* Wandy Moszczeńskiej oraz *Metodologii historii* autorstwa Jerzego Topolskiego (Warszawa 1968), a 39 od trzeciego, poprawionego i uzupełnionego wydania pracy Topolskiego w 1984 r. Pojawienie się w minionym roku, po długiej przerwie, nowego ujęcia podręcznikowego, tym razem będącego dziełem zbiorowym, jest wydarzeniem tak istotnym dla naszej dyscypliny, że nie może pozostać bez reakcji środowiska. Trudno zatem się dziwić, że niniejszy zeszyt „Przeglądu Historycznego” wypełniają w większej części recenzje *Wprowadzenia do metodologii historii* wydanego pod redakcją naukową Ewy Domańskiej i Jana Pomorskiego (Warszawa 2022). Intencją ich ogłoszenia jest otwarcie drzwi długo oczekiwanej dyskusji nad aktualnymi tendencjami rozwoju tej dziedziny, toczonej dotychczas często jedynie w kuluarach.

Nowy podręcznik jest dziełem 24 autorek i autorów. Ponieważ każda i każdy z nich reprezentują indywidualne podejście do tematu, recenzowana publikacja zyskała charakter polifoniczny. Ten zróżnicowany wielość stanowi istotny wkład środowiska metodologów we współczesną debatę nad kształtem historii/teorii historii.

Autorzy recenzji odnieśli się do tekstów zawartych we *Wprowadzeniu do metodologii historii* z wnikliwością. Przedstawione przez nich poglądy mają zachęcać do dalszej dyskusji, w toku której – jak jesteśmy przekonani – wypracowane zostaną stanowiska obejmujące problematykę relacji metodologii historii, metodyki historycznej i samej historii. Kluczowymi bowiem problemami każdej dyscypliny naukowej są kategorie i pojęcia, którymi się ona posługuje, a także ich sens i relacja do dziedzin pokrewnych.

Zgromadzone tutaj głosy recenzentów rozpoczyna ujęcie filozoficzne. Kolejne wypowiedzi należą do dwóch historyków i zawierają m.in. analizy pojęć teoretycznych. Po nich następuje tekst historyka, który ocenia *Wprowadzenie* z punktu widzenia praktycznego. Sekwencję kończy klamrowo recenzja filozofa młodszego pokolenia.

Jak pisał niegdyś w *The Scientific Outlook* Bertrand Russell: „Clearly, if you are going to believe anything outside your own experience, you should have some reason for believing it” [„Jest rzeczą oczywistą, że jeśli masz zamiar uwierzyć

w coś wykraczającego poza twoje doświadczenie, musisz mieć jakąś podstawę do tej wiary”]. Przez setki lat uczeni zmagali się z tym wyzwaniem, rozwijając teorię poznania i metodologię badań. Działo się tak nie tylko z filozofią, ale i z rodzącymi się poszczególnymi naukami.

Historia jest pamięcią społeczeństw, stąd też tezy przez nią stawiane nie są obojętne dla ich losów. Pokazuje to również reakcja uczonych na najnowszy podręcznik metodologii historii. Świadomość ogromnej wagi problematyki metodologicznej skłoniła Redakcję „Przeglądu Historycznego” do zebrania w niniejszym zeszycie pięciu wypowiedzi recenzyjnych znacznej objętości i ciężaru. Spodziewamy się, że wywołają one reakcje i – być może – kolejne refleksje, którym również gotowi jesteśmy udostępnić łamy naszego pisma.

Aleksandra Kuligowska